

Петро Опанащук

(м. Житомир)

СТАНОВЛЕННЯ БРИТАНСЬКОЇ СПІВДРУЖНОСТІ НАЦІЙ ТА ЇЇ РОЛЬ У ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ АНГЛІЇ В 30–40-Х РОКАХ ХХ СТ.

На початку ХХ ст. Британська імперія, без перебільшення, була найбільшою імперією в світі. Станом на початок 1930-х років вона обіймала майже $\frac{1}{4}$ земного суходолу. Кожен четвертий житель планети мешкав у Сполученому Королівстві, або ж у його колоніях. Однак уже наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. стало помітно, що Британська імперія почала зазнавати незворотних змін. У першу чергу це проявлялося в набутті дедалі більшої незалежності її колоніями. Наприклад, ще в 1867 р. статус домініону отримала Канада, 1901 р. – Австралійський Союз, 1907 р. – Нова Зеландія тощо.

Поступово у британській колоніальній політиці почала викристалізовуватись ідея про те, що політичний та економічний контроль над будь-якою зоною чи територією можна зберегти навіть без формального здійснення владних повноважень і навіть без присутності англійських збройних сил та адміністрації. Формою реалізації цієї ідеї стало проведення з 1887 р. регулярних конференцій британського та колоніальних прем'єр-міністрів, які з 1911 р. отримали статус «імперських конференцій» [1, с. 891-892].

Одним із поворотних моментів у поступовій трансформації Британської імперії стала імперська конференція, яка проходила з 19 жовтня по 18 листопада 1926 р. Головним результатом її роботи стало прийняття декларації Бальфура, у якій йшлося про те, що Великобританія та британські домініони «є автономними співтовариствами у складі Британської імперії, рівними одне одному за статусом і жодним чином у жодному розумінні взаємно не підпорядкованими у питаннях внутрішніх справ та зовнішніх відносин, але об'єднаними спільною відданістю короні й вільно асоційованими з Британською Співдружністю Націй» [2].

11 грудня 1931 р. британський парламент прийняв Вестмінстерський статут, який надавав рішенням імперської конференції 1926 р. сили закону. Результатом ухвалення цього документу стало утворення Британської Співдружності – союзу формально рівноправних держав, заснованого на «спільній відданості

короні» зі штаб-квартирою в Лондоні. Окремим парламентським актом замість терміну «імперія» запроваджувалося поняття «Співдружність» [2].

Дослідники головних напрямів зовнішньої політики Англії міжвоєнного періоду зазначають, що процес перетворення Імперії на Співдружність для британської політичної еліти у міжвоєнний період був одним із найбільш пріоритетних. Це, у свою чергу, деякою мірою шкодило розвитку англійсько-європейських відносин, оскільки європейський вектор зовнішньої політики Англії на той час межував з ізоляціонізмом. Наприклад, англійський уряд індіферентно ставився до спроб Німеччини в 1930-х роках переглянути територіальне облаштування країн Європи, у той час, як пріоритетна увага ним приділялась налагодженню нових форм тісної політичної та економічної співпраці з країнами-членами Британської Співдружності [1, с. 85, 135, 314].

Щоправда, тісні економічні зв'язки країн-членів Співдружності з Англією приносили їм не лише переваги, але й містили потенційні ризики через високий ступінь залежності від стабільності британської економіки, оскільки ці країни поєднувала спільна стерлінгова зона. Зокрема, 21 вересня 1931 р. англійський коаліційний уряд «національної єдності» на чолі з Р. Макдональдом через фінансові труднощі змушений був відмовитись від «золотого стандарту» фунта стерлінгів, що викликало знецінення усіх валют, пов'язаних з британською – у тому числі й країн Співдружності. Для відновлення економічного зростання та з метою сприяння подальшій економічній інтеграції з колишніми колоніями на черговій імперській конференції, яка проходила у серпні 1932 р. в Оттаві, було прийняте рішення про створення преференційної зони обміну між країнами-членами Співдружності, захищеної особливими пільговими митними тарифами. Наслідком цього та низки інших рішень стало відновлення з 1934 р. економічного зростання Англії [1, с. 135, 137].

З часу проголошення Співдружності протягом 1930-х років британські домініони поступово фактично перетворилися на цілком автономні державні утворення, не підпорядковані метрополії (такими були, наприклад, Австралія, Канада, Нова Зеландія й Південно-Африканський Союз). Після закінчення Другої світової війни, у зв'язку зі зростанням антибританських настроїв у Південній Азії (особливо це стосувалося новостворених Індії та Пакистану) Англія відновила кроки

щодо модернізації відносин із колишніми членами імперії шляхом подальшого розширення прав домініонів і британських володінь у складі Британської Співдружності Націй. 1947 р. британський парламент вніс відповідні зміни до Вестмінстерського статуту, після чого принцип відданості короні перестав бути обов'язковим, а Британська Співдружність націй почала називатися Співдружністю Націй, або просто Співдружністю [3]. Відповідно до цих змін наразі Співдружність не є політичним союзом, а функціонує як міжурядова організація – вона представляє собою асоціацію незалежних держав, що раніше входили до Британської імперії, і які визнають британського монарха лише як символ вільного єднання.

Список використаних джерел та літератури

1. Эннио Ди Нольфо. История международных отношений (1918-1999 гг.). В 2-х томах: пер. с итал. Г.М. Михайловой, Т.В. Павловой / Под ред. М.М. Наринского. – М.: Логос, 2003. – 1306 с.
2. Системная история международных отношений. В 4-х томах. 1918-1991 / Под ред. А.Д. Богатурова. – М.: «Московский рабочий», 2000. – Том 1. События 1918-1945. – 520 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.obraforum.ru/lib/book1>

Системная история международных отношений В 4-х томах. 1918-2003 / Под ред. А.Д. Богатурова. – М., 2003. – Том 3. События 1945-2003. – 720 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.obraforum.ru/lib/book3/titul.htm>